

8. Yleinen tiedonsaantioikeus

Julkisuusperiaatteen mukaan ”jokaisella on oikeus saada tieto julkisesta asiakirjasta”. Tämän ohella lakiin kuuluu joitakin erikseen säädetyjä tiedonsaantioikeuksia. Yleisen, jokaisen tiedonsaantioikeuden lisäksi asianosaisilla ja viranomaisilla on erilliset laissa määritellyt tiedonsaantioikeutensa. Lisäksi jokaisella on oikeus saada tieto itseään koskevasta asiakirjasta. Tiedonsaantioikeus koskee kuitenkin vain viranomaisen laatimia, hankkimia tai viranomaiselle toimitettuja asiakirjat. Tiedonsaantioikeuden ulkopuolelle jäävät esimerkiksi muistiot ja tallentamattomat tiedot, kuten keskustelut.

Jos asiakirja on julkinen, tiedonsaantioikeus sitä koskeviin tietoihin on jokaisella. Jos asiakirja ei ole vielä julkinen, julkisuus on viranomaisen harkinnassa. Harkinnassa on huomioitava kuitenkin vallankäytön avoimuus ja päätöksenteon perusteita koskeva tiedon ja tiedottamisen tarve. Tietojen saamista ei saa rajoittaa ilman asiallista ja laillista perustetta liikaa, ja tiedonpyytäjää kohdeltava tasapuolisesti. Viranomaisen harkintavalta ei ole näin ollen vapaata, vaikka asia ei olisi vielä tullutkaan ehdottoman (yleisen) tiedonsaantioikeuden piiriin.

Tietoja salassa pidettävästä asiakirjasta on mahdollista saada erikseen säädellysti. Toisaalta tällaisistakin asiakirjoista tieto on annettava sen julkisesta osasta, eikä esimerkiksi asian kuulumisella valmistella olevaan asiaan ole välttämättä vaikutusta asiakirjan julkisuuteen. Tiedonsaanti kohdistuu viranomaisen hallussa olevaan, sen toimivaltaan kuuluvaan asiakirjaan, eikä viranomaiselta edellytetä asiassa ”lopullista” ratkaisuvaltaa.

Diaaritietojen julkisuus mahdollistaa tietojen saamisen viranomaisessa vireille tulleesta tai vireillä olevasta asiasta. Julkisten asiakirjojen lisäksi tietoja voidaan antaa myös ei-julkisista asiakirjoista tutkimus- ja tilastotarkoituksiin sekä viranomaisen suunnittelu- ja selvitystyötä varten. Toisella viranomaisella voi olla tiedonsaantioikeus salassa pidettäviin tietoihin, ja tietoja voidaan antaa suomalaisista asiakirjoista myös ulkomaan viranomaisille ja kansainvälisille toimielimille (ks. Tiedonsaanti).

Asiakirjan tutustuminen. Viranomaisen on annettava pyynnöstä julkinen asiakirja viranomaisen luona luettavaksi ja jäljennettäväksi, ellei se haittaa virkatoimintaa. Tapauksessa rakennuslautakunta ei sallinut rakennusluvan hakijan tutustua lupa-asiaan liittyviin asiakirjoihin ja myönsi rakennusluvan alueelle, joka ei ollut hakijan hallinnassa. (AOK 687/1/89 /18.12.1990)

Viranomaisen oma käsitys. Verotoimistolla ei ollut oikeutta kieltäytyä antamasta veropäätöksen tehneiden virkamiesten nimiä sillä perusteella, että toimiston oman käsityksen mukaan tapahtunut veromenettely oli laillinen. (EOA 2001/2003)

Viranomaisen organisaation vaikutus. Viranomaisen organisaatio, kuten tapauksessa poliisin organisaation kihlakuntarakenne, ei saa vaikuttaa kansalaisten oikeuteen saada palveluja ja tietoja. (EOA 1369/2008)

Tiedonpyytäjän tunnistaminen. Julkisen asiakirjan pyytäjän ei tarvitse esitellä itseään eikä viranomaisen saa edellyttää pyytäjän nimen selvittämistä. Nimen antaminen voi olla perusteltua, jos tiedonpyytäjää ei voi noutaa tarvitsemiaan tietoja itse, jolloin viranomaisen joutuu postittamaan aineiston tai toimittamaan sen esimerkiksi sähköpostitse. (EOA 555/2007)

Aineiston käyttötarkoitus. Jos asiakirja on julkinen, viranomaisella ei ole oikeutta tiedustella pyydetyn asiakirjan käyttötarkoitusta. (EOA 3485/2005)

Tietopyynnön yksilöinti ja käyttötarkoitus. Kunnan rakennuslautakunnan oli luovuttava aineistopyynnön tehneelle yhtiölle jäljennökset tai otteet kunnan myöntämistä rakennusluvista pyyntöä seuraavan vuosineljänneksen ajalta. Tietopyyntö oli täsmennettynä riittävän yksilöity ja kohdistui julkisiin asiakirjoihin. Tietoa ei voitu jättää luovuttamatta sen takia, että yhtiö oli halunnut kerätä luvansaajien osoitetiedot suoramarkkinointiaan varten ja että lautakunta oli tehnyt periaatepäätöksen olla luovuttamatta puhelimitse tai listauksena rakennusluvan saaneiden osoitetietoja. Yhtiölle olisi annettu vain tilaisuus tutustua tietoihin paikan päällä. (KHO 1596/13.5.1991)

Pyyntökohtainen tietojen luovuttaminen. Pyydettyjen tietojen luovuttaminen on aina harkittava pyyntökohtaisesti. Käsiteltyssä tapauksessa kyse oli television käyttäjärekisterin tv-ilmoituksista. Tietojen luovutuskelpoisuutta ei ratkaissut se, että viestintävirasto oli määritellyt osan julkiseksi. Käyttäjärekisteri sisältää henkilötietoja, joiden luovutuksesta on julkisuuslain lisäksi määrätty henkilötietolaissa. (OKA 1014/1/2006 /12.6.2009)

Pyynnön osoittaminen oikealle viranomaiselle. Ministeriö oli saanut kirjeen, jossa tiedonpyytäjää pyysi kaikkia äitinsä kuolemaan liittyneitä papereita. Ministeriö oli vastannut, ettei ole oikea viranomainen tutkimaan kuolemantapausta ja ilmoitti jo toimittaneensa tämän äidin kuolemaa koskevat ministeriön hallussa olevat asiakirjat tietoa pyytäneelle. Kyseinen valituksen kohteena ollut kirje ei sisältänyt päätöstä, jota korkein hallinto-oikeus olisi voinut käsitellä. (KHO 2108/1/08)

Asiakirjapyynnön kirjallinen päätös. Päätös tiedon luovuttamisesta asiakirjasta on tehtävä siinä viranomaisessa, jonka hallussa asiakirja on, jollei 15 §:n 3 momentissa tai muualla laissa toisin säädetä. Tapauksessa viranomaisen ei ollut antanut valituskelpoista päätöstä huolimatta sähköpostitse toimitetusta pyynnöstä. Yliääkärin olisi pitänyt antaa kirjallinen päätös perusteluineen kuolleen henkilön potilastietojen luovuttamisesta. (Oulun HAO 07/0591/1)

Vastaaminen kohtuullisessa ajassa. Viranomaisen on vastattava saamiinsa tiedusteluihin kohtuullisessa ajassa ja tiedonhankinnassa on tarvittaessa annettava tarpeellista ohjausta. Tapauksessa iäkkään potilaan tytär oli pyytänyt omaisensa sairauskertomuskopioita keskussairaalaan. **(AOK 362/1/92 /15.7.1993)**

Valituskelpoinen ratkaisu. Valittaja ei ollut saanut asiassaan viranomaiselta valituskelpoista päätöstä. Valittaja oli pyytänyt suullisesti kaupungin yleisötilaisuudessa esittämään powerpoint-materiaalia. Materiaalia ei kuitenkaan luvattu toimittaa, koska sen katsottiin olevan keskeneräistä ja materiaalissa esitettyjen suunnitelmien vielä muuttuvan. Viranomaisen sähköpostitse toimittama kieltävä vastaus ei riittänyt asian käsittelemiseksi hallinto-oikeudessa. (Kuopion HAO 02037/08/1203)

Viranomaisen vastaamatta jättäminen. Korkein hallinto-oikeus kieltäytyi käsittelemästä valitustapausta, jossa viranomaisen ei ollut vastannut saamaansa tietopyyntöön mitenkään. Viranomaisen toimintaa koskeva valitus on saatettava laillisuusvalvontaviranomaisen tutkittavaksi tai yleisessä tuomioistuimessa ratkaistavaksi. (KHO 1216/1/09)

Kopio omasta asiakirjasta. Viranomaisella tulee olla halussaan tallenne itsensä laatimasta asiakirjasta. Oikeusaputoimisto oli evännyt tiedonpyytäjältä asiakirjan, koska se oli lähetetty käräjäoikeudelle. Koska kyseinen asiakirja oli valmistettu oikeusaputoimistossa, sillä olisi pitänyt olla hallussaan tallennekappale. **(Kouvolan HAO 00591/03/5300)**

Sähköinen asiointi. Viranomaisilla ei ole asiointilain (13/2003) nojalla erillistä velvoitetta sähköisten asiointipalvelujen järjestämiseen. Teknisten edellytysten kehittyessä menettelytapoja joudutaan kuitenkin arvioimaan uudelleen. Tapauksessa verohallitus oli ilmoittanut, ettei verohallinto voi tarjota mahdollisuutta laittaa asioita vireille sähköpostitse salassapito-ongelmien vuoksi. **(OKA 170/1705/13.2.2006)**